

ARHITEKT KOJI JE OSJEĆAO NOVO DOBA

Iva Körbler

Radovan Nikšić: "Arhiv arhitekta"

Hrvatski muzej arhitekture HAZU, Zagreb

14.4.-12.5.2005.

autorice izložbe: Ivana Nikšić-Olujić, Dubravka Kisić

autorice postava: Dubravka Kisić, Ivana Nikšić-Olujić

L zložba na koju smo dugo čekali s velikim zanimanjem i nestrpljenjem u 2005. godini svakako je izložba *Radovan Nikšić: "Arhiv arhitekta"*, s materijalima iz zbirke Hrvatskog muzeja arhitekture HAZU. Vrlo pomno i temeljito pripremljena, izložba nije ponudila šturo i uobičajeno suhoparno "čitanje" arhitektova opusa: uz nacрте i skice bili su ponudeni dokumenti i fotografije vezane uz arhitektov krug kolega s Arhitektonskog fakulteta, prijatelja i obiteljski krug, koje je Muzeju donirala arhitektova kćerka Ivana Nikšić-Olujić, također arhitektica. Kataloška obrada Nikšićeva opusa prelazi granice standardne kataloške prezentacije približivši se monografskom izdanju. Uz sjajan pregledni članak Zdenka Tonkovića o Nikšićevu opusu, iscrpan i jasan katalog arhitektove zbirke (koji su izradile Ivana Nikšić-Olujić i Tamara Bjažić-Klarin), tu je i njegova opsežna biografija po godinama te tekst *O arhitektu osobno* - prilozi koje je također napisala Ivana Nikšić-Olujić. Upravo je ta humana, životna dimenzija izložbe i

kataloga pomogla upotpuniti stvaralački profil arhitekta, otkriti njegovu arhitektonsku motivaciju, suptilne utjecaje i projektantska načela, stvari koje ne možemo uvijek iščitati iz skica i mjerila nacрта. Naime, opus arhitekta Nikšića (1920.-1987.), čije je djelovanje obilježilo pedesete, šezdesete i sedamdesete godine 20. stoljeća u zagrebačkoj i hrvatskoj arhitekturi, pada u onaj period naše moderne arhitektonske baštine, koji još uvijek nije dovoljno istražen i vrednovan, i oko kojeg su još uvijek, u nekim segmentima, podijeljena mišljenja. Iako je od prvoga trenutka Nikšićevim zaštitnim znakom postala zgrada Pučkog otvorenog učilišta u Vukovarskoj ulici u Zagrebu (projekt 1955., izvedba 1961., s Ninoslavom Kučanom), kao iznimno reprezentativan međaš nove faze moderne arhitekture pedesetih godina, ili "novog kanona u zagrebačkoj arhitekturi" (Z. Tonković) - dakle, zgrada koja je po svojoj kvaliteti signalizirala visoku razinu arhitektonske kreacije i odnosa arhitekta prema volu-

menu, prostoru i svijesti o povijesno-stilskom trenutku u kojemu stvara - opus arhitekta Nikšića danas u cijelosti prepoznajemo kao jedan od najviših dosega hrvatske arhitekture navedena perioda. Preciznije, arhitektonskog standarda prema kojemu bismo opuse većine drugih naših arhitekata, koji su bili aktivni u tom vremenu trebali "mjeriti" i kvalitativno "podešavati".

Radovan Nikšić je nakon diplome 1943. radio kod Jurja Denzlera, od 1946 do 1951. godine bio je suradnik Zvonimira Vrkljana, kod kojega je usavršio "funkcionalnost tlocrta, temeljitost i izvedbu detalja" (I. Nikšić-Olujić) i uz kojega je na početku rada ušao u problematiku nastavnih objekata, kojima se sustavno bavio tijekom života. Intenzivno je surađivao s arhitektima Turinom, Zarahovićem, Turketom, Dragomanovićem, Kučanom, Šmidihenom... Proučavao je Le Corbusiera, sakupljao njegove knjige već početkom pedesetih godina, ali ga nije epigonski i dogmatski slijedio! I Zdenko Tonković zapaža taj kreativni otklon i estetsku samovolju po čemu prepoznajemo velike arhitekate: upravo na zgradi Pučkog otvorenog učilišta "Nikšić sužava program boja u neutralnu crno-bijelu bikromiju, u vrijeme kada je vladala moda raznobojnih zidova u interi-

jeru, lansirana iz Le Corbuova laboratorija." Iako već inficiran naslijeđem zagrebačke moderne arhitekture, evidentne bliskosti sa Zemljakom, Pičmanom, Kauzlarićem, idejama Radne grupe Zagreb, druženjem s Bernardom Bernardijem i ozračjem EXAT- a, i kasnije Novih tendencija, za Nikšića će prijelomnu fazu u kreativnom sazrijevanju odigrati studijski boravak u Nizozemskoj 1956. u birou Bakeme i van der Broeka. Tamo je vidio novu tipologiju arhitekture, upoznao J. J. P. Ouda, dobio informacije "iz prve ruke" o Rietveldu, Doesburgu, Mondrianu, o Wrightovim idejama... imao je, dakle, rijetku priliku povezati naslijeđe hrvatske moderne arhitekture između dva rata i trenutak preklapanja Internacionalnog stila s neoplasticističkom tradicijom, uz polako nadiranje organske arhitekture, a u vrijeme "sumraka CIAM- a" (Z. Tonković). O arhitektovoj razini najbolje govore činjenice: njegovi će projekti, nakon povratka u Zagreb, u pravilu izgubiti kose zidove i kosi krov, trajno će zadržati velike staklene površine uz čiste razvedene kubuse kao temelje tlocrta i čestu sklonost korištenju cigle. Nikšićeva arhitektura nikada nije izgubila ljudsko mjerilo, nije skrenula u neumjesnu naraciju detalja ili u hladnu stereometriju neobrađenog, golog betona. Njemu je, čini se, kao arhitektu i čovjeku bilo strano svako sivilo i konfekcija, a posebice ideološki indoktrinirana arhitektura. Mnogo o arhitektu govore zadaci koje bira, a Nikšićev će opus, uz projekte četiriju hotela, triju stadiona i triju bazena (iz pedesetih), zapravo obilježiti četrnaest projekata osnovnih škola, dječjih vrtića i zgrada društvene namjene, koje danas na početku novog tisućljeća djeluju bezvremeno, stilski čisto i neopterećeno, totalno suvremene tipologije (višestambene zgrade u Karlovcu iz 1956.-1957., osnovna škola u Dubravi iz 1960., kombinirana dječja ustanova u Sopotu u Zagrebu iz 1977., pa čak Matematička gimnazija na Jordanovcu iz 1976. i robna kuća *VA-MA* u Varaždinu iz 1979. godine). No, i prije projekta za Pučko otvoreno učilište, jedan mali arhitektonski biser iz 1949.

(realizacija 1955.) signalizirat će moćan arhitektonski talent i rijetku sposobnost sinteze materijala i oblika: objekt Zavoda za ljekovito bilje Farmaceutskog fakulteta u Alagovićevoj ulici, iz zelenog sljemenskog kamena, velikih “atelijerskih” staklenih prozora na južnom pročelju, drvenog prvog kata i kosog krova, bit će svojevrsan memento tradiciji zagrebačke međuratne moderne arhitekture - i što da ne - sljemenskoj kapelici njegova profesora Denzlera. Neće zvučati pretjerano ako ustvrdim da se još jedno citatno sjećanje profesoru Denzleru i njegovu objektu Higijenskog zavoda u Rockefellerovoj ulici “dogodilo” s pročeljem zgrade Generalturista u Praškoj ulici u Zagrebu 1970.: vrlo sličan ritam rastera prozorskih otvora pogodovao je finoj interpolaciji u starije urbano tkivo Praške ulice. Sve to

pokazuje kako je Nikšić bio arhitekt koji nije samo polivalentno razmišljao na onoj praktično-tipološkoj, sinkronijskoj razini, već je znao oslušivati ono najkvalitetnije što je ostalo zapisano na dijakronijskoj traci stilova, morfoloških detalja i snažno urezanih poduka iz mladosti vrsne generacije svojih profesora i kolega. Da je još malo poživio, Nikšić se definitivno ne bi izgubio u nadolazećim novim materijalima, zadacima, tipologiji i tehnologiji, okrenuvši se utočištu nemuštih, previše narativnih postmodernih oblika u lokalnoj varijanti: vjerujem, primjerice, da bi bio oduševljen suvremenom japanskom i francuskom arhitekturom te da bi, kao profesor, teoretičar i kritičar, na najbolji mogući način poticao i “krotio” mladu talentiranu “high-tech” generaciju arhitekata.